

ERŐ ZOLTÁN

Cseppben a tenger

Mihály előreszalad

A Magyar Urbanisztikai Társaság 2021 augusztus elején tartott megemlékezésén levetítettük az Unokáink sem fogják látni néhány epizódját. A Terefere című műsoron belül 1980-ban megjelent első epizód 9 perc, a beszélgetéssel együtt 12 perc volt. Mégis, ebben a 12 percben, mint cseppben a tenger, egy majdani életmű tükröződött. Nem csak az operatőr, hanem egy közéleti, újtó emberé.

A megemlékezésen sorra vettük, hogy mi mindenben járt előttünk Mihály úgy, hogy ott és akkor még csak fel sem fogtuk, milyen utakat vág a bozótban pionírként.

Az Unokáink sem fogják látni egy ország szemét nyitotta fel olyan értékekre, amelyek mellett nem csak a nagyközönség, hanem a professzionális műemlékvédelem is közömbösen ment el. Olyasmit mutatott be értéként, amiről azt gondoltuk sokan, hogy már meghaladtuk, túléltük. Az építészettörténet az eklektikus házak tagozatairól azt tartotta, hogy silány gipszarchitektúra, a műemlékjegyzékben elvéve lehetett találni historikus vagy szecessziós épületeket – újabbról nem is beszélve. A műsor azonban nem csak azt mutatta meg, hogy ezek léteznek,

hanem azt is, hogy hogy bánunk velük. Ebből a műsorból nőtt ki a saját jogán elismert sorozat és a kisebb-nagyobb mentőakciókért kapható Podmaniczky-díj.

Én magam Mihállal az építészhallgatók 1981-es nemzetközi ARHICON konferenciája kapcsán találkoztam, amikor a műsor vetítésére kértük fel. Nem tudni, hogy a csehszlovák, kelet- és nyugatnémet hallgatók körében hogyan hajtott ki az elvetett mag, mindenesetre a Műszaki Egyetem előtt álló gázlámpás kandelábereket egy szombati napon egy csapattal rendbe hoztuk, Mihály segítségével a Gázműveket is rá lehetett beszélni, hogy újra helyezze üzembe az égőket. A lámpák azóta is világítanak – mi pedig Podmaniczky-díjat kaptunk. Nem teljesen zárható ki, hogy valamelyikünk életútját – akár az enyémet is – meghatározta ez az epizód. Mindez egybeesett az építészeti posztmodernizmus itthoni megjelenésével, így egyfajta szemléletváltásban is szerepet kaphatott.

Volt azonban már a legelső műsor végén egy felhívás is: megkérte a nézőket, hogy aki pusztuló emléket ismer, írjon levelet a Magyar Televíziónak. A televíziónak ekkor gyökeresen más szerepe volt a közéletben, mint ma. Két adó volt csak, Mihály egy-egy műsora 1,5-2 milliós nézettséget ért el, maga az intézmény hiteles tekintéllyel bírt. Egy ilyen felhívás alapján ömleni kezdtek a nézők levelei, és hosszú éveken át nem maradtak el. Mindez nem csak az „interaktív televíziózás” egy formája volt, hanem alapjává vált a városvédő (átmeneti szóhasználat: városzépítő) egyesületek munkájának, amelyek országsszerte létrejöttek és

később szövetségbe is szerveződtek. Ki gondolta volna, hogy az 1980-as évek elejétől országos hatókörű, demokratikus alapszabályok szerint működő, önkéntes munkára alapított civil szervezetek hálózatát lehet útnak indítani? Mihály megint elől járt: nem csak műsorával, hanem személyében is a mozgalom motorja volt.

A professzionális műemlékvédelem látta és értékelte a népmozgalmat, de nagyrészt úgy tűnt számára, hogy az utak nem keresztezik egymást, hiszen a műemlékvédelem komoly értékekkel foglalkozik, Mihály pedig látszólag válogatás nélkül mindenféle aprósággal. A műemlékvédelem gyakorlatában csak 10-15 évvel később fogalmazódott meg, hogy tovább kell lépni, hogy nyitni szükséges. Ezt a felismerést Magyarországon *A műemlékvédelem táguló körei* címmel 2000-ben megvalósult kiállításhoz köthetjük, amely – a korban újabb szemlélettel – a kimagaslók mellett a profánabb emlékekre irányította a szakma figyelmét. Mihály és a műsor ekkor már természetesen tekintette sok egyéb között az ország nagyipari és mezőgazdasági emlékeinek bemutatását, az infrastruktúra elemei, a vasutak vagy az öreg villamosok méltatását. Hogy az értékek tárházába olyasmit is beemelt, amit a szakemberek nem láttak arra érdemesnek, ezt akár a magam példájával is igazolhatom: amikor Mihály a városligeti körhinta helyreállítását és védelmét szervezte, én bizonyára közömbös voltam. Ő azonban forrást szerzett, a brit nagykövetség figyelmébe ajánlotta, megmozgatta, amit kellett – és ma én is örülök, hogy megmaradt ez az egyedülálló darab, hiszen ennyivel is gazdagabbak vagyunk. Az egész folyamat mintha minden eredményével illusztrálni kívánná az Európa Tanács tézisét, hogy a társadalom tagjai számára az épített örökség biztosítja a legkézzelfoghatóbb, mindennapi kapcsolatot a történelemmel.

A Városvédők közösségi munkával megszülető kiadványai is a spektrum tágítását jelentették: a professzionális forrásgyűjtés mellett az önkéntes munkával megvalósuló tudásgyűjtés, a „crowdsourcing”, ami már akkor igénybe vette az „oral history” módszereit, amikor

ezek a szavak talán még nem is léteztek. És persze nem létezett az internet sem. A mai napig sokunk könyvespolcán ott vannak ezek a könyvek, hiánypótló műként, a maguk helyén. Mihály segítségével később megérkeztek a könyvespolcra a városrehabilitációval kapcsolatos anyagok, az elérhető mesteremberek telefon-számjai, a kandeláberek katalógusai is.

A rendszerváltás pillanatában a jogalkotásba is belevetette magát. Fővárosi képviselőként engem is bevont a helyi értékvédelmi rendszert, a rendeletet és a támogatást kidolgozó munkacsoportba – ma főépítészként is erre a működőképes szisztémára tudok támaszkodni. Nem választható el a Városvédő mozgalomtól az, hogy nem csak Budapesten, hanem országszerte mindenhol megszülettek a helyi védelem eszközei. Mindez mára többé-kevésbé beépült a településtervezés

napi gyakorlatába, az épített örökség általános védelmébe, az urbanisztikai gondolkodásba. A folyamatnak Mihály és a városvédők ismét csak előfutárai tudtak lenni.

Biztosan elmondhatjuk, hogy az 1980-as évektől kezdve a pusztuló értékek felmutatásával, a helytörténeti munka élénkítésével egy privát haza képét adta sokak kezébe. Ez a haza plurális, soknemzetiségű, sokszereplős – és mindenekelőtt személyes. Éppúgy benne van a 19. századi nagypolgár, mint a mesterember, a város és a falu, a magas kultúra és a másodlagos kultúra, a monarchia összes nemzetisége – ha letettek valamit az ország asztalára. A sokszínűség felmutatása egyfajta méltóságot ad mindenkinek. Olyan méltóságot, amit nem szabad elvenni.

Megdöbbenő, hogy mi minden volt benne abban az első pár perces adásban.

A VÁROSSZÉPÍTŐK ÉALJÁN

NYITÓ PÁR ...

P. A.